

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Журнал заснований у 1918 році

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Економіка і управління

Том 31 (70). № 6, 2020

Видавничий дім
«Гельветика»
2020

Головний редактор:

Горник Володимир Гнатович – доктор наук з державного управління, доцент, директор Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Члени редакційної колегії:

Бсякова Оксана Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри «Менеджмент та підприємництво на морському транспорті» Азовського морського інституту Національного університету «Одеська морська академія».

Бойченко Еліна Борисівна – доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та природничих наук Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Кисельов Володимир Борисович – доктор технічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту муніципального управління та міського господарства Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Корнєєв Володимир Вікторович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів та обліку Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Кравченко Сергій Олександрович – доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Кузьминчук Наталія Валеріївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва економічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Медведєв Микола Георгійович – доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри загально-інженерних дисциплін та теплоенергетики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Кучабський Олександр – доктор габілітований, професор кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща).

Міхальські Томаш – доктор габілітований, професор кафедри океанографії Гданського університету (Польща).

Хлобистов Євген Володимирович – доктор економічних наук, професор, Вища школа економіки та гуманітаристики в м. Бельсько-Бяла (Польща).

**Затверджено до друку та поширення через мережу Інтернет відповідно до рішення вченої ради
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
(від 26 листопада 2020 року протокол № 4)**

Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління» зареєстровано Міністерством юстиції України (Свідectво про державну реєстрацію друкованого ЗМІ серія КВ № 15716-4187Р від 28.09.2009 року)

Видання входить до категорії «Б» «Переліку друкованих фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» на підставі Наказу МОН України від 17 березня 2020 року № 409 (Додаток 1)

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)

Сторінка журналу: www.econ.vernadskyjournals.in.ua

ISSN 2523-4803 (print)

ISSN 2707-1103 (online)

© Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2020

1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-6-1>

УДК 316.42:330.33.0

Радченко Л.П.

кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри економічної теорії, фінансів і обліку,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

Radchenko Liubov

Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В АНТИКРИЗОВІЙ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ НОВИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Досліджуються теоретичні та практичні питання соціальної відповідальності, її вплив на розвиток національної економіки в умовах нових глобальних викликів. Особливо аналізується вплив пандемії COVID-19 та її наслідки для глобальної економіки і національних економік. Розглядаються проблеми соціально-економічного розвитку України, пов'язані із системною кризою та загострені наслідками пандемії. Тяжкі наслідки пандемічної кризи накладаються на сучасну кризову ситуацію, яка вразила економіку, соціальні та політичні інститути. Аналізуються рейтингові позиції України в глобальних вимірах. Запропоновані напрями розвитку системи соціальної відповідальності. Підвищення ступеня зрілості соціальної відповідальності має стати дієвим антикризовим засобом розвитку національної економіки та її спрямованості на реалізацію стратегії сталого розвитку.

Ключові слова: соціальна відповідальність людини, бізнесу, держави; антикризова стратегія розвитку національної економіки; нові глобальні виклики; пандемічна криза та її наслідки.

Вступ та постановка проблеми. Посилення глобалізації та поява нових сучасних глобальних викликів перед світовою спільнотою, особливо посилення турбулентності у розвитку соціально-економічних процесів, зниження ділової активності господарюючих суб'єктів у національних економіках під впливом пандемії, трансформація міжнародних економічних відносин, зміни кон'юнктури світових сировинних, товарних та фінансових ринків потребують формування стратегій і моделей подолання кризових явищ і виходу на траєкторію стабілізації та сталого розвитку. Важливою компонентою антикризових стратегій має бути зростання ефективності механізму соціальної відповідальності.

Реалізація завдань підвищення конкурентоспроможності національної економіки України для зайняття гідних рейтингових позицій у світовому економічному просторі, необхідність підвищення добробуту та якості життя населення зумовлюють важливість значного підвищення соціальної відповідальності суспільства на всіх її рівнях. Посилення принципів соціальної відповідальності в житті суспільства, його правових та економічних інституцій відкриє Україні більше можли-

востей до розвитку процесів глобалізації, економічної інтеграції, створення позитивного іміджу вітчизняних господарюючих суб'єктів на міжнародних ринках і для отримання додаткових конкурентних переваг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні проблеми соціальної відповідальності привертають значну увагу науковців, громадських діячів, бізнесменів, громадян у різних країнах світу в контексті формування громадянського суспільства, відносин бізнесу і влади, а також посилення ролі соціальної відповідальності у протистоянні внутрішнім і зовнішнім викликам. Дослідженням сутності, рівнів та механізму реалізації соціальної відповідальності присвятили свої праці багато західних зарубіжних науковців: М. Альберт, Х. Боуен, А. Керолл, Ф. Котлер, М. Месконі, М. Портер, Ф. Хедоури та інші. Питання щодо формування та розвитку соціальної відповідальності розробляють російські вчені: М. Афанасьєв, В. Варнавський, С. Глазьев, Т. Гришина, А. Зудін, Е. Феоктистова, Ф. Шамхалов, Ю. Шишков та інші. Дослідженню системи відносин влади, бізнесу і суспільства, людини і суспільства присвятили

свої праці багато вітчизняних учених: О. Амоша, Д. Баюра, А. Гальчинський, Н. Волосковець, А. Колот, О. Пасхавер, І. Рейтерович, О. Сушко, О. Шутаєва та інші. Водночас вивчення механізму та шляхів вирішення проблем взаємодії людини і суспільства, влади, бізнесу і суспільства в Україні знаходяться на стадії становлення. Недостатньо дослідженими є підходи до соціальної відповідальності як до значного чинника розвитку національної економічної системи. Потребує також аналізу соціальна відповідальність в контексті інноваційної взаємодії бізнесу і держави з орієнтацією на інтереси суспільства. Слід зазначити, що в Україні в останні роки значно посилилась увага до розгляду теоретичних і практичних питань соціальної відповідальності бізнесу, і це є позитивні зміни на шляху формування нового власного бачення корпоративної соціальної відповідальності підприємств, враховуючи особливості економічного, політичного, соціального та культурного середовища в українській економіці [3; 5; 7; 8]. У сучасних умовах існує потреба в дослідженні новітньої парадигми соціальної відповідальності, механізму реалізації та можливостей імплементації світового досвіду щодо її розвитку на різних рівнях для підвищення конкурентоспроможності національної економіки та протистояння глобальним викликам.

Формулювання цілей статті. Дослідження концептуальних питань соціальної відповідальності, удосконалення її на різних рівнях як необхідної умови подолання кризових явищ в національній економічній системі та забезпечення підвищення конкурентоспроможності економіки України в умовах глобальних викликів.

Виклад основного матеріалу. У сучасних дослідженнях теоретичних питань соціальної відповідальності мають місце різні підходи та визначення, але всі дослідники виходять з того, що це складний системний феномен у житті соціуму, який має багато підсистем. Правомірним є трактування соціальної відповідальності як єдності об'єктивних і суб'єктивних її аспектів і одночасно взаємодії: вимог суспільства до особистості, її соціальних якостей; світоглядних характеристик людини, її морально-духовних настанов, індивідуального сприйняття характеру суспільних вимог; практичної реалізації особистістю суспільних вимог; оцінки діяльності з позиції її відповідності інтересам соціуму [5, с. 8]. Соціальна відповідальність визначається як усвідомлення суб'єктами соціальної держави єдності соціального простору, свідоме виконання своїх обов'язків перед співгромадянами, суспільством, державою [3, с. 39]. Має значення більш чітке визначення соціальної відповідальності: це є волевиявлення, яке характеризується певною поведінкою щодо дотримання усвідомлених обмежень і соціальних норм, гарантує безпеку та прогресивний розвиток, забезпечує узгодження інтересів суб'єктів, задіяних у суспільних відносинах та управлінні ними [8, с. 11].

Соціальна відповідальність – багатоаспектне явище, й аналізувати його необхідно з урахуванням багаторівневої структури.

На індивідуальному рівні – це соціальна відповідальність особистості, вона виявляється через ступінь громадянської зрілості особистості, що є базовою характеристикою для її інших рівнів. Розуміння людиною проблем сучасного розвитку світу, усвідомлення своєї значущості у світових перетвореннях, її прагнення до трансформацій в усіх сферах своєї життєдіяльності відбиваються в соціальній відповідальності на інших рівнях. Соціальна відповідальність громадянина знаходить прояв у активній життєвій позиції, у максимальній реалізації свого людського потенціалу, дотриманні норм соціальної етики у стосунках з іншими людьми, з державою, з природою, у свідомій передачі громадянином частини доходів у вигляді податків на суспільні потреби тощо.

Соціальна відповідальність на груповому рівні визначається як корпоративна соціальна відповідальність, яка впливає на набуття господарюючими суб'єктами конкурентних переваг та забезпечення стійкої соціально-економічної динаміки. Соціальна відповідальність бізнесу має прояв у відповідальності компанії за суспільну корисність своєї діяльності перед усіма людьми та організаціями, з якими вона взаємодіє в процесі функціонування, і перед суспільством загалом. Характерні риси соціальної відповідальності бізнесу: підприємство виробляє якісну продукцію, надає про неї правдиву інформацію споживачам, турбується про навколишнє середовище, запроваджує новітні технології, дбає про умови праці та соціальний добробут своїх працівників, бере участь у підтриманні благополуччя суспільства, сприянні розвитку свого регіону, сумлінно сплачує податки, веде діяльність згідно з нормами чинного законодавства, уникає корупції, забезпечує прозорість корпоративних фінансів і вимагає прозорості щодо державних фінансів, формує свої відносини з партнерами на принципах дотримання договорів, угод і професійних стандартів діяльності тощо [3; 7].

На державному рівні цей феномен представлений як соціальна відповідальність держави за соціально-економічні умови життя населення, за подолання кризових явищ в національній економіці та реалізацію шляхів досягнення сталого, соціального і людського розвитку. Соціальна відповідальність держави виявляється в ефективному державному управлінні країною, що забезпечує соціальний, інноваційний, економічний, культурний, духовний розвиток суспільства. Вона означає реалізацію проголошених цілей, програм, зобов'язань, досягнення прогресивних соціальних стандартів, стабільне покращення умов життя в країні. Соціальна відповідальність влади передбачає звітування посадовців та державних інститутів перед громадськістю за виконання делегованих їм повноважень та обов'язків тощо. Соціальна відповідальність держави забезпечує позитивний імідж державних інститутів та її посадових осіб, є обов'язковим засобом соціальної відповідальності на рівнях бізнесу і громадян та запорукою соціальної безпеки і соціального прогресу [3, с. 42–44].

Соціальна відповідальність на суспільному рівні має прояв як відповідальність суспільства за збереження природних багатств, соціально-економічних, культурних і духовних цінностей, необхідних для забезпечення гідного рівня життя нинішнього і майбутніх поколінь.

На глобальному рівні соціальна відповідальність означає усвідомлення світовою спільнотою пріоритетів світового розвитку, людської цивілізації та об'єднання зусиль для її збереження на підставі реалізації Глобального договору ООН та з міжнародних домовленостей щодо запровадження сталого розвитку [5; 8; 10].

Соціальна відповідальність, ступінь її розвитку нерозривно пов'язані із соціальною безпекою. Соціальна відповідальність на всіх її рівнях є гарантом соціальної безпеки суспільства і особистої безпеки людини, засобом підтримання і зміцнення соціальної злагоди, цілісності суспільства, держави.

Підкреслюючи важливість підвищення соціальної відповідальності для подолання сучасних проблем соціально-економічного розвитку в світі та в Україні, не слід думати, що це стосується її удосконалення лише на певному рівні, наприклад, рівні бізнесу. Соціальну відповідальність має нести передусім держава в особі її законодавчих і виконавчих органів. Соціальну відповідальність повинні підвищувати також бізнес та всі члени суспільства. На різних рівнях соціальна відповідальність несе різне соціальне навантаження й здійснює різні соціальні функції [3, с. 40]. Саме в такій спрямованості здійснюється співпраця України з ООН у проекті «Цілі сталого розвитку (2016–2030)» для реалізації завдань у рамках Глобального партнерства в інтересах сталого розвитку [9; 10].

Дослідження стану соціальної відповідальності та її впливу на умови соціально-економічного розвитку України на сучасному етапі свідчать про необхідність врахування багатьох як загальносвітових, так і специфічних національних проблем. Пандемія COVID-19 як новий «чорний лебідь» в житті світової спільноти додала гостроти до болючих для українського суспільства проблем. Пандемія, зумовлена цим вірусом, вже призвела до тисячних людських втрат у всьому світі, наклала суттєві обмеження на економічне та соціально-культурне життя населення, кардинально змінила основні тренди глобальної економіки [4, с. 21]. Основними наслідками COVID-19 для світової економіки вже виявилися: падіння індексів бірж; суттєве зниження цін на нафту та уповільнення розвитку ринку металів; скорочення обсягів виробництва; суттєве зниження доходів авіакомпаній та морського транспорту, торгово-розважальних центрів, туристичної індустрії; зменшення доходів населення; зростання прибутків фармацевтичної промисловості та світової індустрії ігрових, освітніх та інших онлайн-додатків; зростання попиту інвесторів на менш ризикові активи. За такої ситуації вже прогнозується зниження економічного зростання світової економіки у 2020 році з 2,5% до 0,6%. Передбачається аналітиками, що на

загальносвітовому рівні у 2020 році економічна ситуація буде близька до рецесії, а збитки світової економіки можуть досягнути 2,7 трлн. дол. [4, с. 21]. Директор-розпорядник МВФ Кристаліна Георгієва відмітила, що протягом наступних п'яти років криза може коштувати 28 трлн дол. втрат для ВВП в світовій економіці, епідемія коронавірусу розвернула глобальну економіку у зворотному напрямі, зокрема, різко зросли показники безробіття, бідності та суттєво підвищився ризик для економік країн із низьким доходом, прогнозується найгірша глобальна рецесія після Великої депресії [2].

Для економіки України криза, зумовлена поширенням COVID-19, є особливо небезпечною, вона суттєво погіршує фінансово-економічний стан країни: відбувається падіння офіційної зайнятості та реального ВВП, значних втрат зазнає корпоративний сектор, зменшуються шанси успішного розміщення єврооблігацій, скорочується приплив іноземних інвестицій, існує загроза здешевлення національної валюти. За оптимістичного сценарію падіння економіки України через поширення COVID-19 у 2020 році складе 4–5% ВВП, за найгіршого сценарію – 9–10% [4, с. 21–23].

В Україні тяжкі наслідки пандемічної кризи ще й накладаються на сучасну кризову ситуацію, яка вразила як економіку, так і соціальні та політичні інститути. Про складні соціально-економічні умови, які мають місце в українській економіці, на жаль, свідчать не тільки дані наших статистичних органів, але й дані міжнародних організацій щодо позицій України в глобальних вимірах (таблиця 1).

Як можна спостерігати за даними таблиці 1, країни, які мають високий рівень конкурентоспроможності національних економік та здійснюють інноваційний розвиток, мають і високий рівень добробуту населення. Ці ж країни і демонструють розвинуті системи соціальної відповідальності. Україна, розробляючи національні стратегії, доктрини, програми, так і не змогла зробити прорив у розвитку економіки. Це відбивається у її низьких позиціях щодо конкурентоспроможності українських товарів, низькому рівні інноваційності національної економіки, низьких показниках рівня життя населення, про що свідчать її рейтинги серед країн світу за показниками: індекс людського розвитку, глобальний індекс конкурентоспроможності, глобальний індекс інновацій. Боротьба за збереження територіальної цілісності країни відволікає значну частину ресурсів, соціальна орієнтація економіки та соціальне партнерство, попри проголошення, лише формуються. Існує низький рівень доходів населення, гострою є проблема зайнятості, значно посилилась зовнішня трудова міграція. Виникла значна зовнішня заборгованість країни. Склалась поляризована соціальна структура та відбулося недопустиме для цивілізованих країн майнове розшарування населення, що викликає невдоволення людей. Має місце поширення корупції, переважання корпоративних інтересів, зрощення підприємництва з апаратними структурами. Для соціально-економічного розвитку країни значну загрозу становлять ризики

Рейтинг країн світу та позиції України в глобальних вимірах у 2019, 2020 рр.

Країна	Валовий національний дохід на душу насел. 2020 р. (дол. США за ПКС 2011 р.)	Рейтинг країн за індексом людського розвитку (HDI) 2020 р. (із 189 країн)	Рейтинг країн за глобальним індексом конкурентоспроможності (GCI), 2019 р. (із 141 країни)	Рейтинг країн за глобальним індексом інновацій (GI), 2020 р. (із 131 країни)
Норвегія	68059	1 (0,954)	17 (78,1)	20 (49,29)
Швейцарія	59375	2 (0,946)	5 (82,3)	1 (66,08)
...Німеччина	46946	4 (0,939)	7 (81,8)	9 (56,55)
...Гонг Конг, Китай	60221	4 (0,939)	3 (83,1)	11 (54,24)
...Сінгапур	83793	9 (0,935)	1 (84,8)	8 (56,61)
...США	56140	15 (0,920)	2 (83,7)	3 (60,56)
...Японія	40799	19 (0,915)	6 (82,3)	16 (52,70)
...Франція	40511	26 (0,891)	15 (78,8)	12 53,66)
...Польща	27626	32 (0,872)	37 (68,9)	38 (39,95)
...Російська Федерація	25036	49 (0,824)	43 (66,7)	47 (36,32)
...Україна	7994	88 (0,750)	85 (57,0)	45 (36,32)
...Молдова	6833	107 (0,711)	86 (56,7)	58 (33,41)

Джерело: складено автором згідно з даними джерел [11; 12; 13].

соціально-політичної нестабільності, зміщення акцентів у прийнятті державно-управлінських рішень із системного на ситуативний підхід, прийняття законодавчих актів, спрямованих на вирішення поточних проблем економіки. Держава як гарант інтересів громадян не виявляє необхідної соціальної відповідальності щодо захисту громадянина, підприємця, найманого працівника. Поширеність «тіньової» економіки також пов'язане з масовим порушенням законів і соціальних норм. У сучасних реаліях українського суспільства тристоронні відносини влади, суспільства і бізнесу щодо соціальної сфери не сприймаються як триєдина модель [3, с. 40]. Все це перешкоджає розвитку соціальної відповідальності та потребує пошуку оптимальних її моделей, які б підходили до наших умов та сприяли покращенню соціальної взаємодії в нашому суспільстві.

Усе вищесказане, враховуючи як нові глобальні виклики, так і складні соціально-економічні умови в Україні, свідчить про необхідність прийняття виважених рішень з боку державної влади та органів місцевого врядування, які у тісній співпраці з корпоративним сектором і населенням повинні проводити ефективну соціально-економічну політику не тільки в умовах пандемії, а й протягом наступного періоду після її завершення для подолання кризових явищ. Особливого значення набуває ефективне використання антикризового управління національною економікою, розширення та удосконалення його форм та напрямів [1, с. 8]. Більш зріла соціальна відповідальність на всіх рівнях мають стати дієвим антикризовим засобом розвитку національної економіки та її спрямованості на реалізацію стратегії сталого розвитку.

Важливими напрямками формування ефективної системи соціальної відповідальності в українському суспільстві мають бути такі. По-перше, активізація й

підвищення ефективності діяльності держави як законодавця, власника, роботодавця, арбітра, координатора та гаранта дотримання законів, в тому числі регулюючих соціальну відповідальність на різних рівнях та розвиток соціального партнерства. По-друге, забезпечення державою суворого дотримання існуючих законів, на цій підставі розвивати та стимулювати соціальну відповідальність громадян, бізнесу на добровільній, етичній основі. По-третє, створення сприятливого економічного клімату, що приведе до оздоровлення національної економіки, її детінізації, подолання корумпованості, посилення інвестиційної привабливості та виникнення умов для переходу до економічного зростання. По-четверте, підвищення ефективності державного управління через реальне забезпечення пріоритетності людського розвитку та вирішення соціальних питань. Саме у вирішенні соціальних питань усі учасники процесу є найбільш зацікавленими та взаємозалежними (стейкхолдерами), тому важливо розширювати участь громадян в управлінні. По-п'яте, стимулювання інвестиційних та інноваційних процесів, раціонального використання природних ресурсів на підставі державно-приватного партнерства. По-шосте, оздоровлення морального клімату в суспільстві, відновлення довіри до державних інститутів і держслужбовців, розширення партисипації для запровадження ефективних механізмів громадського контролю. По-сьоме, розвиток освітньої та роз'яснювальної діяльності щодо важливості підвищення соціальної відповідальності на всіх рівнях: індивідуальному, корпоративному, державному, суспільному та глобальному.

Висновки. Загострення в сучасних умовах внутрішніх соціально-економічних проблем в Україні та посилення впливу зовнішніх глобальних викликів викликає необхідність удосконалення антикризового управління національною економікою. Соціальна від-

повідальність займає особливе місце в системі управління національною економікою. Розвиток соціальної відповідальності є важливою складовою частиною удосконалення всього механізму управління національною економікою за умов макроекономічної нестабільності. Соціальна відповідальність громадян, бізнесу, держави – основних стейкхолдерів у процесі макроекономічного розвитку – значно посилює соціально-економічний потенціал країни. Ці питання

потребують подальшого дослідження. Реалізація найбільш важливих напрямів розвитку соціальної відповідальності має сприяти забезпеченню економічного зростання на макроекономічному рівні, визнанню діяльності українських підприємств на світовій арені як соціально відповідального бізнесу, а відповідно, позитивно впливати на підвищення конкурентоспроможності національної економіки та досягнення сталого економічного розвитку.

Список літератури:

1. Антикризове управління національною економікою : монографія / І. Малий та ін.; за заг. ред. І. Малого. Київ : КНЕУ, 2017. 368 с.
2. В МВФ порахували втрати світової економіки від епідемії COVID-19. MediaSapiens. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/25729/2020-10-15-tsina-koronavirusu-v-mvf-porakhuvali-vtrati-svitovoi-ekonomiki-vid-epidemii-covid-19/> (дата звернення: 13.11.2020).
3. Грішнова О.А. Соціальна відповідальність у контексті подолання системної кризи в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2011. № 1. С. 39–46.
4. Долбнєва Д.В. Вплив COVID-19 на економіку країн світу. *Проблеми економіки*. 2020. № 1 (43). С. 21–26.
5. Колот А.М. Соціальна відповідальність людини як чинник стійкої соціальної динаміки: теоретичні засади. *Україна: аспекти праці*. 2011. № 3. С. 3–9.
6. Котлер Ф., Лі Н. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства / пер. з англ. С.Яринич. Київ: Стандарт, 2005. 302 с.
7. Концепція реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 66-р. *База даних «Законодавство країни»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.11.2020).
8. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність : навчальний посібник. Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», 2015. 180 с.
9. Україна 2030: Доктрина збалансованого розвитку. Львів : Кальварія, 2017. 164 с.
10. Цілі сталого розвитку 2016 – 2030: Україна. Національна доповідь 2017. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-stalogo-rozvytku> (дата звернення: 18.11.2020).
11. United nations development programme. Human development index 2020. URL: <http://hdr.undp.org/> (дата звернення: 19.11.2020).
12. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (дата звернення: 19.11.2020).
13. WIPO. Global innovation index 2020. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf (дата звернення: 19.11.2020).

References:

1. Malyi I. (2017) Antykryzove upravlinnya natsionalnoyu ekonomikoyu: monohrafiya [Anticrisis management of the national economy: a monograph]. Kyiv: KNEU, 368 p. (in Ukrainian)
2. Dolbnieva D.V. (2020) Vplyv COVID-19 na ekonomiku krayin svitu [The impact of COVID-19 on the economy of the world]. *Problems of the economy*, vol. 1, no. 43, pp. 21–26. (in Ukrainian)
3. Hrishnova O.A. (2011) Sotsialna vidpovidalnist u konteksti podolannia systemnoi kryzy v Ukraini [Social responsibility in the context of overcoming the systemic crisis in Ukraine]. *Demography and social economy*, no. 1, pp. 39–46. (in Ukrainian)
4. Kolot A.M. (2011) Sotsialna vidpovidalnist lyudyny yak chynnyk stiykoyi sotsialnoyi dynamiky: teoretychni zasady [Human social responsibility as a factor of stable social dynamics: theoretical principles]. *Ukraine: aspects of work*, no. 3, pp. 3–9. (in Ukrainian)
5. Kontseptsiya realizatsiyi derzhavnoyi polityky u sferi spryannya rozvytku sot-sial'no vidpovidal'noho biznesu v Ukraini na period do 2030 roku [The concept of implementation of state policy in the field of promoting the development of socially responsible business in Ukraine for the period up to 2030]. Approved by order of the Cabinet of Ministers of Ukraine from January 24, 2020, no. 66-r. Database «Legislation of the country». Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80Text> (accessed 13 November 2020). (in Ukrainian)
6. Kotler F., Lee N. (2005) Korporatyvna sotsialna vidpovidalnist. Yak zrobyty yakomoha bilshe dobra dlya vashoyi kompaniyi ta suspilstva [Corporate social responsibility. How to do as much good as possible for your company and society] / trans. from engl. S. Yarynych. Kyiv: Standart, 2005, 302 p. (in Ukrainian)
7. Okhrimenko O.O., Ivanova T.V. (2015) Sotsialna vidpovidalnist: navchalnyy posibnyk [Social responsibility: a textbook]. Kyiv: National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute», 180 p. (in Ukrainian)

8. Tsili staloho rozvytku 2016–2030: Ukrayina. Natsional'na dopovid' 2017 [Sustainable Development Goals 2016–2030: Ukraine. National Report 2017]. Available at : <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholitia/tsili-stalogo-rozvytku> (accessed 18 November 2020). (in Ukrainian)
9. Ukrayina 2030: Doktryna zbalansovanoho rozvytku [Ukraine 2030: The doctrine of balanced development (2017)]. Lviv: Kalvariia, 164 p. (in Ukrainian)
10. United nations development program. Human development index 2020. Available at: <http://hdr.undp.org/> (accessed 19 November 2020).
11. WIPO. Global innovation index 2020. Available at: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf (accessed 19 November 2020).
12. V MVF porakhuvaly vtraty svitovoyi ekonomiky vid epidemii COVID-19 [The IMF calculated the losses of the world economy from the epidemic COVID-19 (2019)]. MediaSapiens. Available at: <https://ms.detector.media/trendi/post/25729/2020-10-15-tsina-koronavirusu-v-mvf-porakhuvali-vtrati-svitovoi-ekonomiki-vid-epidemii-covid-19/> (accessed 13 October 2020). (in Ukrainian)
13. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2019. Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitiveness (accessed 19 November 2020).

СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В АНТИКРИЗИСНОЙ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ НОВЫХ ГЛОБАЛЬНЫХ ВЫЗОВОВ

Исследуются теоретические и практические вопросы социальной ответственности, ее влияние на развитие национальной экономики в условиях новых глобальных вызовов. Особенно анализируется влияние пандемии COVID-19, ее последствия для глобальной экономики и национальных экономик. Рассматриваются проблемы социально-экономического развития Украины, связанные с системным кризисом и обостренные последствиями пандемии. Тяжелые последствия пандемического кризиса накладываются на современную кризисную ситуацию, которая поразила экономику, социальные и политические институты. Анализируются рейтинговые позиции Украины в глобальных измерениях. Обосновываются направления развития системы социальной ответственности. Повышение степени зрелости социальной ответственности должно стать действенным антикризисным средством развития национальной экономики и ее направленности на реализацию стратегии устойчивого развития.

Ключевые слова: социальная ответственность человека, бизнеса, государства; антикризисная стратегия развития национальной экономики; новые глобальные вызовы; пандемический кризис и его последствия.

SOCIAL RESPONSIBILITY IN ANTI-CRISIS STRATEGY OF DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY IN A NEW GLOBAL CHALLENGE

The development of globalization and the new global challenges facing the world community, in particular the pandemic of COVID-19, necessitate the application of anti-crisis strategies to put the national economy on a trajectory of stabilization and sustainable development. An integral part of anti-crisis strategies should be to increase social responsibility, which makes it relevant to study the formation of a system of social responsibility in Ukraine. Social responsibility of citizens, businesses, the state – the main stakeholders in the process of macroeconomic development, significantly enhances the socio-economic potential of the country and opportunities to increase the efficiency of its implementation. Analysis of the ranking of world countries and Ukraine's position in the global dimension at the present stage shows: countries that have achieved a high level of competitiveness of national economies, carry out innovative development, have a high standard of living, created developed systems of social responsibility. During the period of independence, Ukraine has not been able to make a breakthrough in socio-economic development. In the modern realities of Ukrainian society, the tripartite relations of government, society and business in the social sphere have not acquired the meaning of a tripartite model. The development of a system of social responsibility aimed at creating a favorable economic climate will lead to the recovery of the national economy, its de-shadowing, overcoming corruption, increasing investment attractiveness and creating conditions for the transition to economic growth. It is important in the implementation of the anti-crisis strategy that the state ensures strict compliance with existing laws, which will develop and stimulate social responsibility of citizens and businesses on a voluntary, ethical basis. Strengthening the principles of social responsibility in human life, business, state, society, its legal and economic institutions will expand opportunities for rational use of production resources, application of new technologies, environmental issues, increasing the competitiveness of the Ukrainian economy and living standards.

Key words: social responsibility of a person, business, state; anti-crisis strategy for the development of the national economy; new global challenges; pandemic crisis and its consequences.

Науковий журнал

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Економіка і управління

Том 31 (70). № 6, 2020

Коректура • *О. Скрипченко*

Комп'ютерна верстка • *Ю. Войтюк*

Адреса редакції:

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

м. Київ, вул. Івана Кудрі, 33

Телефон редакції: +38 (095) 430 01 12

Електронна пошта: editor@econ.vernadskyjournals.in.ua

Сторінка журналу: www.econ.vernadskyjournals.in.ua

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 25,92. Ум. друк. арк. 26,93.

Підписано до друку 30.11.2020. Замов. № 1220/362. Наклад 150 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

03150, м. Київ, вул. Велика Васильківська, 74, оф. 7

Телефони: +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6424 від 04.10.2018 р.